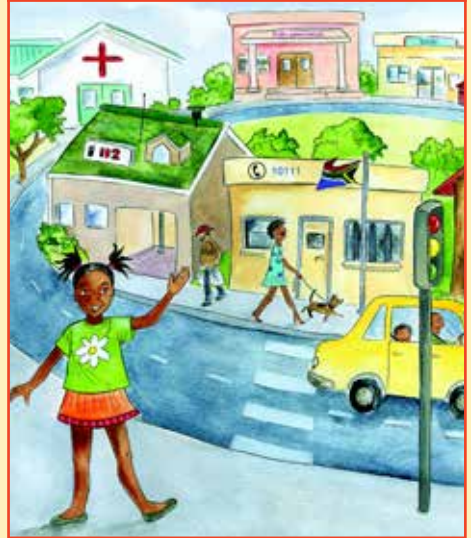

1. Kokonyana le tsie

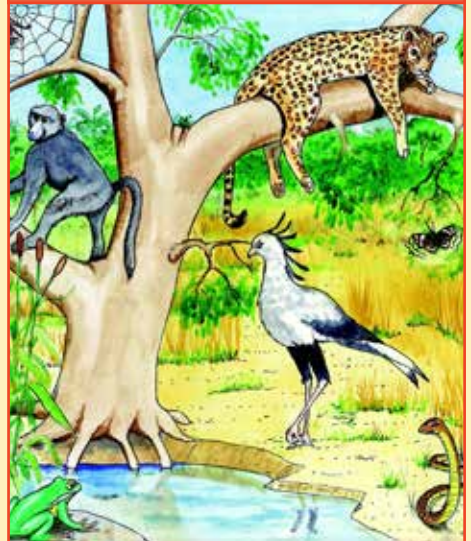
2. Toropo ya haeso

3. Mmutla le sekolopata

4. Ditsomi tsa diphoofole

 Buka 4A

Dikahare

1. Kokonyana le tsie	1
2. Toropo ya haeso	11
3. Mmutla le sekolopata	21
4. Ditsomi tsa diphoofolo	31

 Tlhahlamano ya dibuka tsa ho bala tsa Mophato wa Motheo

Diphatlaladitswe ka 2016 ke Molteno Institute for Language and Literacy

Ditsheheditse ka ditjhelete ke Zenex Foundation

Mophato 3 **Buka 4A**

- Mohlophisi wa tlhahlamano ya dibuka: **Jenny Katz**
- Bohlahisi ba pale: **Mirna Lawrence** le **Jenny Katz**
- Setsebi sa puo ya Sesotho: **Mmasibidi Setaka**
- Bahlophisi ba Sesotho: **Virginia Khumalo (VK)** le **Matshediso Mokoena**
- Batshwantshi: **Sandy Campbell** - 1. Kokonyana le tsie
Shayle Bester - 2. Toropo ya haeso
Vusi Malindi - 3. Mmutla le sekolopata
Rob Owen - 4. Ditsomi tsa diphoofolo
- Boalo le boqapi: **Resolution** le **ihwhiteDesign**

© 2016 Molteno Institute for Language and Literacy

Website: www.vulabula.co.za

ISBN 978-1-77580-556-4

Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives (CC BY-NC-ND) 4.0 International Licence

Disclaimer: You are free to download and share this work as long as you attribute the Molteno Institute for Language and Literacy, but you may not change this work in any way or use it commercially.

1. Kokonyana le tsie

E thehilwe paleng ya Aesopa

PELE O BALA PALE ENA

Netefatsa hore o utlwisisa seo mantswe ana a se bolelang:
monyaka, seolo, bokella, poone, mohopolo, monokotswai,
mokunyane, dinonometwane, tepo, arolelana, tshepisa, thuto

Netefatsa hore o tseba ho bala mantswe ana:
tjhesang, tantsha, tshwarelo

Tlase leotong la thaba ho ne ho dula nonyana,
mokunyane, sekgo, kokonyana e nyane e mafolofolo
le tsie e ratang monyaka.

Ka nako ya matsatsi a tjhesang a hlabula a
matelele, kokonyana e ile ya sebetsa, ya sebetsa,
e thota poone ho tswa masimong e isa seolong sa
yona.

Tsie e qetile matsatsi a lehlabula e tantsha e ya
hodimo le tlase motheong wa thaba, e bina dipina
e ithabisa.

Ka tsatsi le leng nonyana ya bona kokonyana e sebetša.

‘O etša eng, Kokonyana?’ ho botša nonyana.

‘Ke bokella poone bakeng sa mariha ke tle ke be le dijo tse lekaneng ho ja,’ ho araba kokonyana.

Nonyana ya nahana hore hona ke mohopolo o motle, ke eo e fofa ho ya bokella dipeo le menokotswai ho bolokela mariha.

Tsie ya tsheha ha e bona kokonyana le nonyana di sebetša ka thata monateng o mokana wa letsatsi le futhumetseng la lehlabula. Ya ya hodimo le tlase motheong wa thaba e tantsha, e bina dipina e thabile.

Tsatsi le hlahlamang mokunyane wa bona kokonyana e sebetsa.

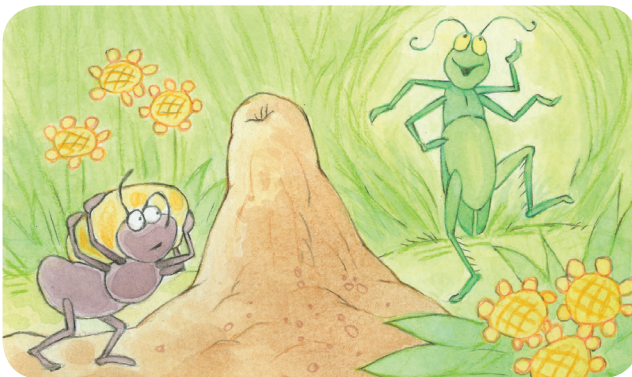
‘O etsa eng, Kokonyana?’ ho botsa mokunyane.

‘Ke bokella poone bakeng sa mariha ke tle ke be le dijo tse lekaneng ho ja,’ ho araba kokonyana.

Mokunyane wa nahana hore hona ke mohopolo o motle, wa tjheka ka ho teba ho fumana dinonometlane ho di bolokella mariha.

Tsie ya tsheha ho bona kokonyana le mokunyane di sebetsa ka thata ka letsatsi le letle hakana la lehlabula. Ya ya hodimo le tlase motheong wa thaba e tantsha, e bina dipina, e thabile.

Yaba sekgo se bona kokonyana e sebetša ka thata.
'O etsa eng, Kokonyana?' ho botsa sekgo.

'Ke bokella poone bakeng sa mariha ke tle ke be le dijo tse lekaneng ho ja,' ho araba kokonyana.

Sekgo sa nahana hore hona ke mohopolo o motle, sa tsamaya ho ya etsa tepo e matla e tla tshwara dikokonyana ho bolokela mariha.

Tsie ya tsheha ho bona kokonyana le sekgo di sebetša ka thata matsatsing a monate hakana a lehlabula. Ya ya hodimo le tlase motheong wa thaba e tantšha, e bina dipina, e thabile.

Tsie e ne e le mafolofolo e ikwetlisetsa pina e ntjha le tantshe kapa motjeko ha e tla bona kokonyana e ntse e le mosebetsing.

‘Hobaneng o sebetsa letsatsi lohle, Kokonyana? Thabela lehlabula! Tloo o tlo thaba le nna,’ ho bua tsie.

‘Le hoja ke lakatsa ho thaba le wena, empa nkeke ka kgona,’ ho bua kokonyana. ‘Kapele e tla be e le mariha, ke tlameha ho boloka poone hona jwale ke tle ke be le dijo tse lekaneng ho ja.’

Tsie ya nahana hore ona ke mohopolo o tenang.

‘Ena ke tshenyo ya nako ho sebetsa ka thata ha kalo moo e ka beng o ne o tantshe ebile o bapala,’ ya nahana.

Yaba e a tloha e tlolatlola, e binela hodimo.

Kapele lehlabula la feta, mohatsela wa mariha wa fihla. Jwang ba ba sootho le moya dithabeng wa bata.

Nonyana e ne e thabile sehlaheng sa yona se bonolo, e ja dipeo le menokotswai tseo e di bolokileng. Mokunyane o ne o thabile ka mokoting wa yona o mofuthu, o ja dinonometlane tseo o di bolokileng. Sekgo se ne se thabile tepong ya sona, se ja dikokonyana tseo se di bolokileng. Kokonyana e ne e thabile, e ja poone eo e neng e e bolokile.

Empa tsie e ne e se na dijo hohang. Ho ne ho le thata fatshe ho se na letho le metseng. Kamora nako, ya qala ho lapa.

Tsie ya hopola dijo tsohle tseo kokonyana e di bokeleditseng bakeng sa mariha. Ya ya ho kokonyana ho ya kopa dijo.

‘Ka kopo arolelana dijo tsa hao le nna, Kokonyana. Ke lapile,’ ya mo qekisa e lla.

‘O tlameha ebe o ile wa nahana ka seo pele, Tsie. Ha ke ne ke sebetsa ka thata hlabula ke bolokela dijo bakeng sa mariha, o ne o bina, o tantsha o bapala,’ ho bua kokonyana e kwatile. ‘Ha o so tsebe le jwale hore ho na le nako ya ho sebetsa le nako ya ho bapala?’

Tsie ya tseba hore kokonyana e bua nnete.

‘Tshwarelo, Kokonyana. Hlabula le tlang ke tla sebetsa ka thata ho boloka dijo tsa mariha, ebile ke tla o thusa. Ebe o tla ba le nako ya ho phomola,’ a tshepisa.

Yaba kokonyana e dumela ho arola dijo tsa yona. Tsie ya binela kokonyana ho fihla mohatsela o lefifi wa mariha o fela.

Thuto paleng ena ke hore ho na le nako eo re lokelang ho sebetsa ka thata, ebe ha re se re sebeditse re ka bapala le ho ithabisa.

4A-1 Kokonyana le tsie

A. Tekokutlwisiso

DBE Sehlopha 3 Buka
ya 2: 123 Iq 122

Araba dipotso ka dipolelo tse felleletseng.

1. Ekaba kokonyana, nonyana, mokunyana, sekgo le tsie di ne di dula kae?
2. Kokonyana o ne a etsa eng hlabula?
 - a) O ne a sebetsa ka thata.
 - b) O ne a bokella poone a bolokela mariha.
 - c) Ka bobedi a le b.
3. Ekaba tsie e qetile matsatsi a yona a hlabula e etsa eng?
4. Nyalanya phoofolo le dijo tseo e di bokelletseng mariha.
 - a) nonyana dinonometsane
 - b) sekgo dipeo le menokotswai
 - c) mokunyana dikokonyana
5. Sekgo se ile sa fumana dijo jwang?
6. Tshwaya ka sefapano (X) thoko ho polelo e fosahetseng ebe o tshwaya ka nepo (✓) thoko ho polelo e nepahetseng.

a) Tsie o ne a bapala terompeta.	
b) Dikokonyana le ditsie ke dikokwanyana. Di na le maoto a tshelela ka bongwe.	
c) Diphoofole kaofela di bolokile dijo tse lekanetseng mariha.	
d) Kokonyana e ne e bona hore tsie e ne e swabile.	

7. Ho ile ha etsahala eng ho tsie nakong ya mariha?
8. Ke thuto efe ya bohlokwa eo tsie a ithutileng yona?
 - a) Ho na le nako ya ho sebeta le nako ya ho bapala.
 - b) Ho bata haholo mariha.
 - c) Kokonyana e tlwaetse ho arolelana dijo tsa yona.

B. Tshebediso ya puo

DBE Sehlopha 3 Buka 1: Iq 21
DBE Sehlopha 3 Buka 2: mq 12, 73

Ngololla dipolelo tse latelang mme o sebedise matshwao a puo a nepahetseng. Bolela hore polelo ka bongwe ke **potso, polelo, taelo kapa kgoeletso**.

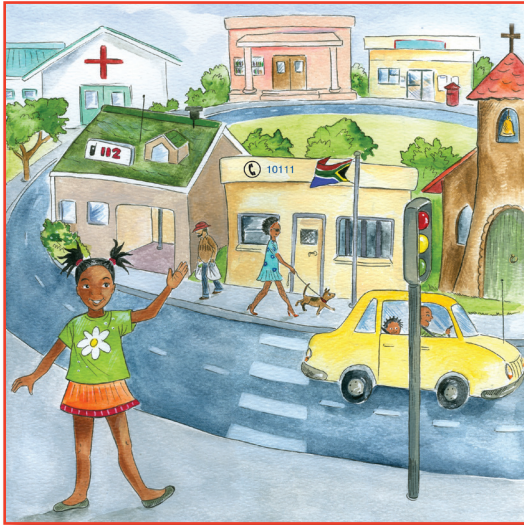
1. tloho o tlo ithabisa _____
2. hwa tla hwa senyeha nako _____
3. tsie e ne e hloka dijo _____
4. o etsa eng _____

C. Ngodiso

DBE Sehlopha 3 Buka 1: Iq 107
DBE Sehlopha 3 Buka 2: Iq 104

Iketse eka ke wena tsie mme mariha a fedile. Ngolla kokonyana **karete ya diteboho**.

2. Toropo ya haeso

PELE O BALA PALE ENA

Netefatsa hore o utlwisa seo mantswe ana a se bolelang:
mamello, tshebeletso, moetapele, mosupuruthendente, kganna, sekebekwa, seteishene sa ditimamollo, polokeho, hlahloba, makasine, ralaaborari, maswabi, setempe, ngolla, baesekopo

Netefatsa hore o tseba ho bala mantswe ana:
titjhere, utlwise, bohlokwa, setjhaba, mosupuruthendente, seteisheneng, dikhomphuthareng

Dumela! Ke nna Karabo. O amohetswe toropong ya haeso! Ke thabile haholo hore o tlike ho tla eta. Tloo le nna. Ke tlo o bontsha toropo.

Sena ke sekolo sa ka. Ke sekolo sa poraemari. Ke sehlopheng sa bobedi selemong sena. Ke rata sekolo. Titjhere wa rona o re ruta ho bala le ho ngola hantle, le ho sebetsa ka dipalo. O re ruta ka lefatshe la rona re tsebe ho ithuta dintho tse ntjha. O lekola mosebetsi wa rona a re hlalositse ha re sa utlwisise. O bohlale, o mosa ebile o na le mamello.

Mohlomong ke tla ba titjhere ha ke se ke hodile?

E na ke kereke ya rona. Malapa a mangata a rapela kerekeng ena. Lelapa leso le nna re ya kerekeng Sontaha se seng le se seng.

Moruti o qala tshebeletso ka ho re etella pele ka thapelo. Ebe re mamela thero ya hae ka hloko. E dula e na le molaetsa wa bohlokwa ka Modimo ho rona.

Moruti o bina difela tse monate le sehlopha sa mmimo. Ka nako e nngwe o phetela bana dipale tsa Bebele kamora tshebeletso. O etsa le ditshebeletso tsa setjhaba. Ke moetapele wa setjhaba sa rona.

Mohlomong ke tla ba moruti ha ke se ke hodile?

Mane ke sepoleseng. Sheba! Mosupuruthendente o eme ka ntle. O dula a shebahala hantle ka yunifomo ya hae e bolou.

Mapolesa a rona a thusa ho re sireletsa. Ba etsa bonnete ba hore batho kaofela ba latela molao. Ba tshwara dikebekwa, ebile ba tseba le ho re thusa ka eng kapa eng ha ntho e mpe kapa e kotsi e etsahala.

Ke lakatsa eka nka kganna koloi ya sepolesa. Nka letsa phala ya tshohanyetso le mabone a panyang ke kganne ka lebelo! Ha ho sekebekwa se ka bang sa baleha ho nna!

Mohlomong ke tla ba lepolesa ha ke se ke hodile?

Jwale ke sebakeng seo ke se ratang – seteisheneng sa ditimamollo!

Ke rata enjine e benyang, e kgubedu ya mollo! Batimi ba mollo ba hlwa dilere tse telele ho fihlela meahong e metelele ha e tjha. Le lethopo la metsi le le lelele hoo le ka thatolohang ho theosa le seterata!

Mosebetsi oo batho bana ba o etsang ekare wa dibaesekopong! Batimi ba mollo ba sebete haholo. Ba mathela meahong e tjhang ho pholosa batho, le ha mollo o tjhesa ebile o le kotsi. Kgwedi e fetileng setimamollo se tšile sekolong sa ka ho re ruta ka polokeho mollong.

Mohlomong ke tla ba setimamollo ha ke se ke hodile?

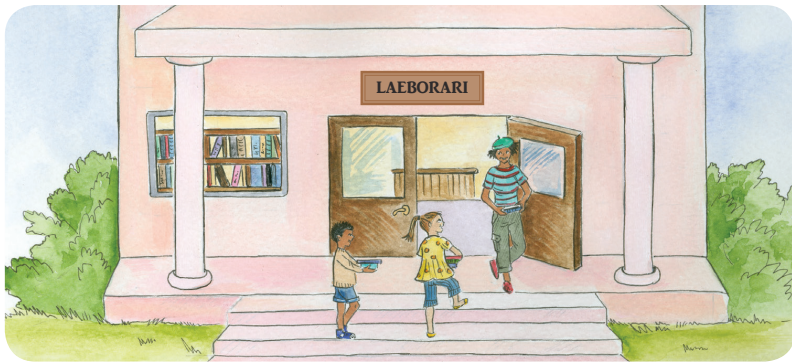

Mane ke sepetlele. Ke tseba hore ke sepetlele hoba ke bona sefapano se sehlo se sekgubedu ka hodima lemati. Naa o bona kolozi ya bakudi kantle? E sebedisetswa ho tliša batho ba kulang haholo kapa ba lemetšeng haholo sepetlele.

Baaki sepetlele ba thusa dingaka ho re hlahloba. Ba fumana hore ho etsahalang ha re kula e be ba etsa kahohle ho re etsa re ikutlwe betere. Ke rata baaki empa ha ke rate moriana le ente tseo ba mphang tsona!

Mohlomong ke tla ba mooki ha ke se ke hodile? (empa ha ke na ho hlabana diente!)

O rata ho bala dibuka? Haeba ho jwalo, laeborari ke sebaka sa hao! Ke sebaka se kgutsitseng moo o ka balang ka kgotso.

Laeborari ya toropong ya ka e tletse lesedi. Lesedi le leng le dibukeng le dimakasineng, le leng le dikhomphuthareng. Haeba re na le dipotso, boralaeborari ba re thusa ho fumana dikarabo. Ba boela ba re thusa ka ho fumana dipale tse lokileng ho di bala le ho re thusa ho aha tsebo ya rona. Re kadima dibuka ho balla hae, hape ha re di kgutlisa re fumana tse ntjha.

Mohlomong ke tla ba ralaeborari ha ke se ke hodile?

Jo! E se e le nako ya hao ya ho tsamaya? Ke maswabi!

Ha re fanane diaterese. Na o bona poso mane? Re ya moo ho reka ditempe le ho romela diphasele. Ke tla o ngolla ke pose lengolo la ka ka lebokoseng la

poso le lekgubedu. Ebe jwale ke tla emela raposo ho tliša lengolo le tswang ho wena.

Ke tshepa hore o thabetse ho bona karolo e itseng ya toropo ya ka. Ke kopa o tle hape haufinyane! Jwale ke tla o isa ho ya bona banka, baesekopo, le mabenkele ao ke a ratang kaofela!

Mohlomong ke tla o etela toropong ya hao ka letsatsi le leng!

4A-2 Toropo ya haeso

A. Tekokutlwisiso

Araba dipotso o sebedisa dipolelo tse felleletseng.

1. Ngola mabitso a ditulo tse hlano tse fapaneng toropong ya ha bo Karabo.
2. Bala ka titjhene wa Karabo leqephepeng la 12. O etsa dintho tsa mofuta ofe tse etsang hore a be titjhene e lokileng?
3. Nyalanya batho le polelo e nepahetseng.
 - a) batimamollo Ba re thusa ho fumana dibuka le tsebo.
 - b) baruti Ba sebete ho etsa mosebetsi ona o kotsi.
 - c) boralaeborari Ba sebetsa ka ho inehela ka kereke.
4. Karabo O ne a ka etsa eng ha a ne a ka kganna koloi ya sepodisa
5. Ngola hore dipolelo tse latelang ke nnete (N) kapa leshano (L).

a) Maponesa a apara yunifomo.	
b) Maponesa a tshwara ditloko tsebe.	
c) Maponesa a hlaba ka nalete ya ngaka.	
d) Maponesa a sebetsa dilaeboraring.	

6. Koloi ya bakudi e sebedisetswa eng?
7. O ya hokae ho ya reka ditempe le ho posa diphuthelwana?

8. Laeboraring _____.
- o ka reka dibuka
 - o fumana batho ba sa rateng ho bala
 - ho lerata haholo
 - o ka fumana tsebo

B. Tshebediso ya puo

DBE Sehlopha 3 Buka 1: maq 42, 71, 84 DBE Sehlopha 3 Buka 2: lq 77

Fetolela maetsi polelong enngwe le enngwe ho tloha ho lekgathe lejlwale ho isa ho **lekgathe letlang**. Qala polelo ka mantswe a ka masakaneng

- Karabo o ya sekolong. (*Hosane*)
- Karabo o o ngolla lengolo. (*Bekeng e tlang*)
- Karabo o o nka a o isa ho ya bona banka le baesekopo. (*Nakong e tlang*)

C. Ngodiso

DBE Sehlopha 3 Buka 1: maq 28, 58 DBE Sehlopha 3 Buka 2: maq 71, 79

Qetella lenane **le** ka tlase. Bala pale hape mme o shebe ditshwantsho ho ithusa.

	Ba sebetsa kae?	O nahana hore ke eng e ba thusang ho etsa mosebetsi wa bona ka nepo/hantle ?
Titjhere		
moruti		
lepolesa		
setimamollo		
Mooki		
ralaeborari		
Raposo wa poso		

3. Mmutla le sekolopata

E thehilwe paleng ya Aesopa

PELE O BALA PALE ENA

Netefatsa hore o utlwisisa seo mantswe ana a se bolelang:
ithorisa, lebelo, soma, kgoptjwa, lonya, nyefola, kgena, beisa, lenama, phepetsa, lokolohile, thuto

Netefatsa hore o tseba ho bala mantswe ana:
kgoptjwa, itjhebe, tshehwa

Ho ne ho na le mmutla o neng o dula o ithorisa ka hore o lebelo hakaakang. Ha o ne o sa ithorise, o ne o soma diphoofolo tse ding ebile o di tsheha.

‘O motenya ebile o lenama, Kubu! O moholo ebile o lenama, Tlou! Jwale wena, Thuhlo, haeba o ne o ka leka ho matha ka pele, o ne o tla kgoptjwa o we ke maoto a hao a matelele!’

Empa ya neng a mo soma haholo e ne e le sekolopata.

‘Ha, ha, ha! Itjhebe, o tsamaya butle ka ntlo ya hao ka mokokotlong wa hao, le sefahleho sa hao leroleng! Ke o utlwela bohloko, Sekolopata!’ mmutla oa soma.

Kubu, tlou, thuhlo le sekolopata ba ne ba utlwile bohloko haholo ke ditshomo tsa mmutla. Ka tsatsi le leng, sekolopata sa utlwa hore ho lekane.

‘O nahana hore o mang, Mmutla?’ se bua se halef’ile. ‘E, o ka kgona ho matha ka lebelo, empa o lonya o a nyefola. Emisa ho ithorisa o tlohele ho re soma!’

Empa mmutla a se ke a mamela. A mpa a mo tsheha, e leng se entseng sekolopata se kgene ho feta.

‘Ha re bone o lebelo hakae he, Mmutla!’ ho rialo sekolapata. ‘Ke tla beisa le wena ho bona ke mang a tla hlola.’

Mmutla a se ke a kgolwa tsebe tsa hae. Sekolopata se lenama se ne se mo phepetsa hore ba beise? Hona e tla ba monate o fetisang!

‘O batla ho beisa le nna, Sekolopata?’ ho rialo mmutla. ‘Ha re ye! Ke tla beisa le wena hosane!’

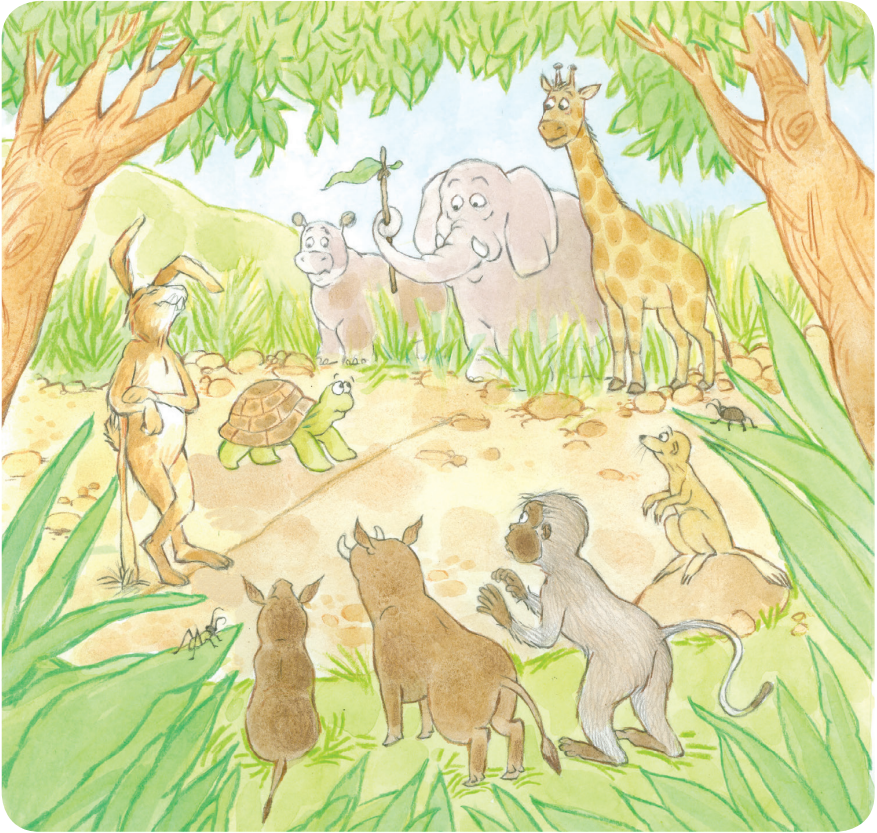
A tlolatlola, a ntse a tsheha a le mong.

‘Jo nna,’ ho nahana kubu, tlou le thuhlo. Mmutla o ne a le lebelo ho feta sekolopata, haeba sekolopata a ka hlolwa, mmutla o tla ithorisa a ba some ho feta pele.

Tsatsi le latelang mmutla le sekolopata tsa ema di le malala-a-laotswe moleng wa ho qala. Diphoofolo tsohle tsa tla ho tla shebella. Sekolopata se ne se tshohile empa mmutla a lokolohile, a sa kgathalle letho.

Tlou ya hoeletsa, 'Itokiseng...emang...*TLOHANG!*'
Lebelo la qala!

Mmutla a matha ka lebelo kahohle kamoo a ka kgonang. Empa kamora metsotso e se mekae, a fokotsa lebelo.

‘Hobaneng ke matha ka lebelo? Sekolopata se lenama, se ke ke sa mphumana. Nka nna ka ema ka phomola hanyane,’ o a nahana.

Kapele pula ya qala ho na. Mmutla wa botha tlasa sefate hore a se ke a koloba, kapele ke ha a kgalehile.

Ka nako eo, ke ha sekolopata a ntse a tla, leoto le lenama kamora le leng. A tla, a tla a ntse a tsamaya, a sa emise ho phomola, eseng ha nngwe, eseng ebile ka lebaka la pula. A feta mmutla moo mmutla a robetseng tlasa sefate, le ha ho le jwalo ha a ka a emisa le ha a ne a kgathetse.

Kamora nako, pula ya emisa mme mmutla a tsoha.
A sheba hohle empa a se ke a bona sekolopata.

‘Mola wa tlhoho ha o hole, sekolopata se tshwanetse
se be se le ka mora ka. Ke se nka nna ka hlola
lebelo lena,’ a inahana, a tloha a matha kapele
kamoo a ka kgonang.

Ha mmutla a thinya la ho qetela, a sheba. A se ke a kgolwa seo a neng a se bona. Sekolopata ke sane, se se se tla fihla moleng wa tlhoho!

Mmutla a mathela palong ya tlhoho empa o tlohile kamorao ho nako. Sekolopata o hlotse! Sekolopata o hlotse mmutla!

Diphoofolo tsohle tsa rorisa sekolopata. Kubu, tlou le tuhlo ba tsheha mmutla.

‘O ka hlolwa jwang ke sekolopata?’ ba tsheha. ‘O lenama ho rona kaofela. Ebile o jere ntlo mokokotlong wa hae! Empa o kgonne ho hlola lebelo!’

Jwale e ne e le lekgetlo la mmutla ho swaba le ho hlajwa ke dihlolong. Ha a ka a rata ho songwa hohang, le ha nyane feela.

Sekolopata a utlwela mmutla bohloko. O ne a tseba hore ho jwang ho songwa le ho tshehwa.

‘Re a tseba hore o lebelo ho re feta, Mmutla,’ a rialo, ‘empa ha o a tshwanela ho ithorisa ka hona.’

Mmutla a ithuta thuto. Ho tloha tsatsing leo yaba ha a sa ithorisa ka letho, ebile a se ke a hlola a soma mang kapa mang hape.

Thuto ya bohlokwa paleng:

1. Ha re a tshwanela ho ithorisa ka bokgoni ba rona ho ba bang: ‘makoko a tla pele o wa’.
2. Ha re a tshwanela ho soma batho ba lebehang ba fapane ho rona.
3. Re lokela ho amohela bokgoni le bofokodi ba ba bang ho na le ho bapisa.
4. Ha re batla ho hong bophelong, re lokela ho sebetsa ka thata.
5. Ka nako engwe ho etsa dintho ka lepotlapotla ho hlolwa ke ho ba butle: ‘hoba butle o tsepame o ka hlola lebelo’.

4A-3 Mmutla le Sekolopata

A. Tekokutlwisiso

DBE Sehlopha 3 Buka
ya I: 51 lq 108

Araba dipotso o sebedisa dipolelo tse felleletseng.

- Diphoofolo di halefetse Mmutla hobane _____.
 - o ba soma ka ho ba manama
 - o le lebelo ho ba feta
 - o rata ho ithorisa
- Mmutla o ne a soma mang? Ke mang eo a neng a mo soma haholo?
- Qalong ya pale, ekaba o ne o nahana hore Sekolopata a ka hlola Mmutla peisanong ya lebelo? E kapa Tjhe? Hobaneng?
- Ekaba Mmutla o ne a ikutlwa jwang qalong ya peisano?
 - a tshohile hape a kgathatsehile
 - a le letswalo hape a kgathatsehile
 - a lokolohile a sa kgathalle letho.
- Ke polelo efe ho leqephe la 24 e bolelang hore bohle ba ne ba tjhesehela ho bona ho tla etsahala peisanong?
- Ke hobaneng ha Mmutla a ile a nahana hore ho lokile hore aka emisa a phomola hara peisano?
- Bolela haeba dipolelo tse latelang ke nnete (N) kapa leshano (L).

a) Sekolopata o ne a sa kgathatsehe ke ho tsamaya puleng.	
---	--

b) Mmutla o ne a tshaba Kubu, Tlou le Thuhlo.	
c) Mmutla o ile a fumana tulo ya ho robala haufi le noka.	
d) Sekolopata ha se aka sa soma Mmutla ka morao ha peisano.	

8. Mmutla o ithutile eng qetellong ya peisano?

B. Tshebediso ya puo

DBE Sehlopha 3 Buka 1: mq 23, 92
DBE Sehlopha 3 Buka 2: mq 23, 41, 46, 75, 112

Kgetha **empa**, **yaba** kapa **hobane** ho kopanya dipara tse latelang tsa dipolelo.

1. Mmutla o ne a le lebelo ho feta Sekolopata. Sekolopata o hlotse peisano.
2. Sekolopata ha a ka a tsheha Mmutla. O ne a tseba hore ho jwang ho songwa.
3. Mmutla o nahanne hore o na le nako e ngata. ema ho phomola.

C. Ngodiso

DBE Sehlopha 3 Buka 1: mq 74, 77
DBE Sehlopha 3 Buka 2: mq 10, 13, 58

Iketse eka o mongodi wa lesedinyana. Ngola **taba e kgutshwane** ka se etsahetseng peisanong (8-10 dipolelo). Efa taba ya hao sehloho. Hopola ho ngola lehla le lebitso la hao.

4. Ditsomi tsa diphoofofo

PELE O BALA PALE ENA

Netefatsa hore o utlwisisa seo mantswe ana a se bolelang:

ditsomi, tlhaho, bolepo, tepo, nyamatsane, mamarelang, manakanakutlo, hlokomedisa, mekudubete, ho sola, pepeta, mahwasha, mokotatsie, ntsu, phakwe, mehlhare, nyantshang, hlwekisana, kamano, maroboko, nyarela, phelekanyetsa, matsa, polanete

Netefatsa hore o tseba ho bala mantswe ana:

tshwasa, hlwekileng, tjhofu, ntshetsa, mahwasha, motjheso, nyantshang, kwahetswe, hlokahallwa, phelekanyetsa, kgahlanong, itshireletsa

Ka tlhaho diphoofolo tse ding di tsoma diphoofolo tse ding bakeng sa dijo.

Dikgo ke ditsomi. Mmele ya tsona e etsa bolepo bo thusang ho etsa tepo. Di tshwasa nyamatsane tepong ya tsona e mamarelang.

Batho ba bangata ba tshaba dikgo, empa dikgo tse ngata ha di na kotsi bathong. Dikgo di re thusa ka ho ja dikokonyana tse kotsi jwalo ka dintsi tse menwang.

Serurubele ke nyamatsane ya sekgo!

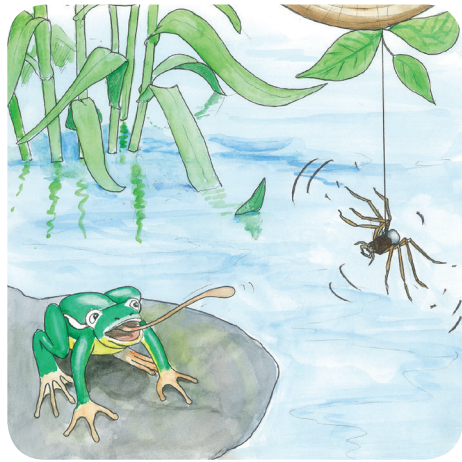
Dintlha: **dikgo**

1. Dikgo ha se dikokonyana. Ke arakgenita (diphoofolo tse maoto a kopaneng).
2. Dikokonyana di na le dikarolo tse tharo tsa mmele le maoto a tshelela. Dikgo di na le dikarolo tse pedi tsa mmele, maoto a robedi le mahlo a robedi.
3. Ha di na manakanakutlo.
4. Ho na le mefuta e 3000 e fapaneng ya dikgo Afrika Borwa. Ke tse nne fela tse nang le tjhefu tse kotsi bathong.

Jwale sekgo ke
nyamatsane ya
senqanqane!

Dinqanqane ke ditsomi.
Di sebedisa maleme a
tsona a malelele a
mamarelang ho
tshwasa dinyamatsane
tse kang dikokonyana
le dikgo.

Dinqanqane di behela mahe metsing a hlwekileng.
Bana ba dinqanqane, ba bitswa mekudubete, e
dula metsing ebile e shebahala jwalo ka ditlhapi.

Dinqanqane tse kganyang ka mmala hangata di
na le mahloko. Mebala e hlokomedisa diphoofolo
tse ding hore di kgaohane le tsona.

Dintlha: dinqanqane

1. Dinqanqane ke diphelopedi (diamfibia).
Diamfibia di phela mobung le metsing.
2. Dinqanqane ha di na mehatla.
3. Dinqanqane di sola letlalo ha di hola.
4. Dinqanqane tse ngata di kotsing ya pheletso.
Hona ho bolela hore ha re sa dihlokomele di tlo
fela lefatsheng.

Jwale senqanqane ke nyamatsane ya noha!

Dinoha ke ditsomi. Di sebedisa meno a tsona a mabedi a malelele a nang le tjhefu ho bolaya dinqanqane le diphoofolo tse ding tse nyane. Dinoha tse kgolo di sebedisa mmele ya tsona ho pepeta nyamatsane.

Dinoha ha di bone le ho utlwa hantle. Di 'latswa' moya ka ho ntshetsa le ho kenya maleme a tsona ho utlwa. Dinoha tse ngata di dula moo boemo ba lehodimo bo futhumetseng.

Dintlha: dinoha

1. Dinoha ke dihahabi. Matlalo a dihahabi a mahwasha. Motjheso wa tsona wa mmele o ya ka tikoloho ya tsona mme di tlameha ho paqama letsatsing ho futhumatsa mmele ya tsona. Di behela mahe.
2. Dinoha ha di na maoto, ditsebe kapa dikwahelo tsa mahlo.
3. Hona le mefuta e 130 e fapaneng ya dinoha Afrika Borwa. Tse 12 ho tsona, di kotsi mme di ka bolaya batho.
4. Jwaloka dinqanqane, dinoha di a sola ha di hola.

Jwale noha ke nyamatsane ya mokotatsie!

Mekotatsie ke ditsomi. Bakeng sa ho fofa le ho tsoma moyeng, di tsamaya hara jwang bo botelele di shebana le dinyamatsane. Di tsoma motsheare feela.

Mekotatsie e sebedisa maoto a yona a matla ho ripitla nyamatsane, ho e roba masapo. E tsoma dinoha le phoofolo tse ding tse kang dikokonyana, ditweba le dinonyana tse nyane.

Dintlha: mekotatsie

1. Mokotatsie o teng letshwaong la Afrika Borwa.
2. Jwaloka dinonyana tsohle, o na le masiba, mapheo hape o behela mahe.
3. Mokotatsie ke nonyana e tsomang. Dinonyana tse tsohle di ja nama.
4. Dinonyana tse ding tsa ditsomi ke dintsu, diphakwe, manong le diphooko.

Jwale mokotatsie ke nyamatsane ya tshwene!

Ditshwene ke ditsomi. Di na le mehlahare e matla le meno a matelele a bohale. Di ja ditholwana tsa naheng, methapo, makala, dikokonyana, dinonyana le phoofolo tse nyantshang tse nyane.

Ditshwene di dula mmoho ka dihlopha tse kgolo. Di qeta nako e ngata di shebana ka botsona bakeng sa ho fumana matsetse le dikokonyana tse ding. Hona ho bitswa ho hlwekisana. Ho bohlokwa ho aha dikamano hara sehlopha.

Dintlha: ditshwene

1. Ditshwene ke diphoofole tse nyantshang. Ke diphoofole tse phelang morung mme mmele ya tsona e kwahetswe ka boya. Bana ba tsona ba hlaha ba phela mme ba nyanya lebeso ho mme wa bona.
2. Tshwene e kgolo ka ho fetisisa, e bitswang *Chacma* kapa *Cape baboon*, e fumanwa Afrika Borwa.
3. Ha ngwana a ka hloka hallwa ke mme, o hlokomelwa ke e nngwe ya mosadi sehlopheng.

Jwale tshwene ke nyamatsane ya nkwe!

Dinkwe ke ditsomi. Di rata ho tsoma bosiu hobane di bona hantle lefifing. Boya ba tsona bo maroboko bo thusa hore di kgone ho ipata. Hona ho bitswa ho nyarela. Dinkwe di tsamaya di kgutsitse di kgona ho phelekanyetsa nyamatsane ya ona. Dinkwe hangata di tsoma matsa le diphoofole tse ding.

Dinkwe tse kgolo di dula di le ding. Tse tshehadi di ba le madingyane a mabedi kapa a mararo ka nako e le nngwe.

Dintlha: dinkwe

1. Jwalo ka ditshwene, dinkwe ke diphoofole tse nyantshang.
2. Bana ba nkwe ba bitswa madingyane.
3. Dinkwe di matla. Di ka hula nyamatsana e boima ho e feta sefateng ho e boloka kgahlanong le ditsomi tse ding tse kang ditau le diphiri.

Jwale nkwe ke nyamatsane ya motho!

Empa ke hobaneng motho a tsoma nkwe? Ka tlhaho diphoofolo di tsoma le ho bolaya bakeng sa ho itshireletsa, empa motho yena o

tsoma le ho bolaela monate. Hoo ha ho a loka. Batho ha ba je dinkwe ebile ha ba kotsing ya dinkwe. Empa dinkwe di kotsing ya batho ba di tsomang. Batho ba lokela ho tshireletsa dinkwe le maphelo a mang a matle a naheng a setseng lefatsheng la rona.

Dintlha: batho bao e leng batsomi

1. Dinkwe di bolawa ke batsomi ka baka la matlalo a matle a tsona. Matlalo a tsona a etsa diaparo tsa mekete ya setso le tsa mekgabo. Ditho tse ding tsa nkwe di sebediswa ho etsa meriana ya setho.
2. Dinkwe di bolawa ke bo-rapolasi ho sireletsa diruiwa tsa bona.
3. Ka tsatsi le leng le le leng diphoofolo tse fapaneng di a fela polaneteng ya rona.

4A-4 Ditsomi tsa diphoofolo

A. Tekokutlwisiso

Araba dipotso o sebedisa dipolelo tse felleletseng.

- Mohopolo o ka sehlohong sa pale ena ke _____.
 - diphoofolo di tsoma diphoofolo tse ding ho di ja
 - diphoofolo di rata ho hlwella
 - diphoofolo di kotsi
- Ekaba dikgo ke dikokwanyana? Fana ka mabaka a mabedi hobaneng o tjho jwalo.
- Ke diphoofolo dife ho tsena tseo e leng dinyantshi?
 - dinoha le dinqanqane
 - dikgo le mekotatsie
 - ditshwene le dinkwe
 - ha ho karabo ho tse ka hodimo
- Ke phoofolo efe e nyarelang ha e tsoma? Ho nyarela ke ho etsang?
- Ekaba dipolelo tse latelang ke nnete (N) kapa leshano (L)?
 - Mekotatsie e ja ditshwene. _____
 - Dikgo di tshwasa dikokwanyana ka tepo e mamarelang. _____
 - Banna ba tsoma dinkwe ho di ja. _____
 - Dinoha le mekotatsie di qhotswa maheng. _____
- Senqanqane se tshwasa nyamatsane ya sona jwang?
- Dinkwe di pata nyamatsane ya tsona eo di e bolaileng kae?

8. Ho tla etsahala eng ha batho ba phehella ho bolaya diphoofolo?

B. Tshebediso ya puo

DBE Sehlopha3 Buka ya 2: lq 113

Ngola mantswe ana ho bongata:

1. serurubele	5. leebea	9. tshwene
2. tshintshi	6. senqanqane	10. nkwe
3. monwang	7. noha	11. tau
4. sekgo	8. nonyana	

C. Ngodiso

DBE Sehlopha 3 Buka 2: lq 94

Kgetha phoofolo eo o e ratang (e leng siyo paleng). Ngola lenane la dinnete ka yona. Kenya le tse latelang: ke mofuta ofe wa phoofolo, e shebeha jwang, e phela kae, e ja eng, bana ba yona ba jwang, le tse ding ditaba tse bohlokwa ka yona. O ka kenya le setshwantsho sa yona.

★ ★ ★ ★ Buka 4A

Bophahamo 3 ba dibuka tsa tlhahlamiso tsa Vula Bula tsa ho bala di fana ka monyetla wa ho bala ka bolokolohi le ka potlako ho babadi. Buka ka nngwe e na le dipale tse nne tse fapaneng ho akaretsa le mongolo wa ditshomo. Pale ka nngwe e etelletswe pele ke tlotlontswe le mantswe a 'boima-ho-bala' ao ho lebelletsweng hore barutwana ba a kgone le ho a tseba.

Dibuka tse pedi di lokelwa ho qetwa ka hohle-hohle karolong ka nngwe ya selemo – Karolo 1: Buka 1A le 1B, Karolo 2: Buka 2A le 2B, Karolo 3: Buka 3A le 3B, Karolo 4: Buka 4A le 4B. Para ka nngwe ya dibuka (A le B) di bophahamong bo lekanang, ka baka leo, ha ho na taba hore o bala buka efe pele.

★ BUKA 1A

1. Kausu e nyametseng
2. Sengwathana sa qetello sa kuku
3. Ho hotle ho fana
4. Sephiri

★★ BUKA 2A

1. Bohlaswa bo bokaalo!
2. Ke lebidi la mang le?
3. Boleke-mampatile
4. Ke mang ya phelang mo?

★★★★ BUKA 3A

1. Sopo ya majwe
2. Jo, Monghadi Kgabo!
3. Mamelang mmimo
4. Dineo o ya lebenkeleng

★★★★ BUKA 4A

1. **Kokonyana le tsie**
2. **Toropo ya haeso**
3. **Mmutla le sekolopata**
4. **Ditsomi tsa diphoofofo**

★ BUKA 1B

1. Ntate o setse le lesele
2. Setshwantsho ka dibopeho
3. O tla etsang nakong e tlang?
4. Sepotolohi

★★ BUKA 2B

1. Thusang!
2. Ebe Palesa o kae?
3. Sehwele se seholo
4. Ke mang ya thubileng fensetere?

★★★★ BUKA 3B

1. Re baka le nkgono
2. Tlhodisano ya moya le letsatsi
3. Itokisetse leeto
4. Bosiu polasing

★★★★ BUKA 4B

1. Ditakatso tse tharo
2. Leino le ke la mang?
3. Tau le tweba
4. Afrika Borwa ya rona

(le Bukana ya Dikarabo tsa Mohlala)

Dibuka tse bophahamong bona di na le maqephe a eketsehileng, mongolo o mongata leqepheng, dipolelo tse telele, dipaterone tsa mefuta-futa e fapaneng ya dipolelo tsa bohlokwa, thutapuo thaloso semolao le tlotlontswe e ruileng. Ho bala jwale ho se ho itlela fela, ka mafolofolo a maholo le kutlwisiso ho feta ho hlasela/ho peleta mantswe ha barutwana ba ntse ba atamela ho bala ka boikemelo.

Dibuka tsena di fana ka monyetla ya ho bala ka sehlopha, ka tataiso, ka dipara le ka boikemelo.

SESOTHO